

Міністерство освіти і науки України
Тернопільська академія народного господарства

Юридичний інститут

М.П. Федоров, Н.С. Наулік

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

**Навчально-методичні матеріали
для студентів спеціальності 7.060101 – “Правознавство”**

Тернопіль – 2003

Укладачі:

к.ю.н. **Федоров М.П.**, доцент кафедри конституційного і адміністративного права Юридичного інституту Тернопільської академії народного господарства.

Наулік Н.С., викладач кафедри конституційного і адміністративного права Юридичного інституту Тернопільської академії народного господарства.

Рецензенти –

д.ю.н., проф. **Погорілко В.Ф.** (Інститут держави і права ім. В.М. Корецького);

к.ю.н., доктор права, доцент **Стецюк П.Б.** (Львівський національний університет ім. Івана Франка).

*Рекомендовано до друку
Радою Юридичного інституту Тернопільської
академії народного господарства
(протокол №3 від 21 листопада 2002 року)*

Відповідальний за випуск – к.ю.н., проф. Шумський П.В.

ВСТУП

Конституційне право України є провідною галуззю в правовій системі України, яка закріплює основні принципи організації публічної влади та її взаємовідносини з людиною, інститутами громадянського суспільства.

Для належного засвоєння навчального курсу “Конституційне право України” студентам і слухачам необхідно глибоко опрацювати основні положення Конституції, законів та інших нормативно-правових актів України, що регламентують: організацію і здійснення державної влади в Україні; правовий статус Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, інших державних органів; конституційні права і свободи громадян; питання громадянства; здійснення судової влади; вибори в Україні тощо.

Під час самостійного вивчення матеріалу курсу, підготовки до практичних занять, а також до іспитів слід скористатися такими основними підручниками та навчальними посібниками:

1. Конституційне право України. Підручник / За ред. В.Ф.Погорілка. – К.: Наукова думка, 2002. – 734 с.
2. Фрицький О.Ф. Конституційне право України. Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 536 с.
3. Кравченко В.В. Конституційне право України. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – 480 с.
4. Кравченко В.В. Конституційне право України у визначеннях та схемах. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – 192 с.
5. Конституційне законодавство України (законодавчі акти, коментар, офіційне тлумачення): Збірник нормативних актів / Авторі-упорядники: Лінецький С.В., Мельник М.І., Ришелюк А.М. – К.: Атіка, 2000. – 896 с.
6. Гладун З.С., Федчишин М.Г. Основи конституційного права України: Навчально-методичний посібник. – Вид. 2-ге, доп. – Тернопіль: Астон, 2001.– 463с.
7. Коментар до Конституції України. Друге видання. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1998. – 412 с.

Для кращого засвоєння матеріалу та детальнішого вивчення курсу студентам необхідно ознайомитись із науковими працями – монографіями, статтями, текстами доповідей провідних українських та закордонних юристів-науковців з метою розширення юридичного світогляду, формування правового мислення, кращого знайомства з проблемами науки конституційного права та практикою застосування норм конституційного законодавства.

Вивчення навчальної дисципліни “Конституційне право України” базується на попередніх знаннях студентів, які вони отримали з курсу теорії та історії держави і права, римського цивільного права, політології і дає фундаментальні знання для вивчення інших галузей права: адміністративного,

цивільного, трудового та ін.

Дану дисципліну студенти денної та заочної форм навчання Юридичного інституту Тернопільської академії народного господарства вивчають на першому курсі навчання. Для студентів денної форми навчання робочим навчальним планом передбачено 162 години, з них: лекцій – 22; практичних занять – 22; самостійна робота студентів – 118; для студентів заочної форми навчання – 162 години, з них: лекцій – 6; практичних занять – 2; самостійна робота студентів – 154 години.

За результатами вивчення курсу конституційного права України студенти повинні **знати:**

- поняття, місце і роль конституційного права у системі права України;
- основні етапи становлення конституційного права України;
- джерела і систему конституційного права України;
- основні засади суспільного і державного ладу України;
- конституційні форми безпосередньої демократії в Україні;
- конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні;
- основні положення і принципи організації державної влади в Україні;
- конституційно-правовий статус Верховної Ради України;
- конституційний статус Президента України;
- конституційно-правовий статус вищого, центральних і місцевих органів виконавчої влади в Україні;
- органи судової влади в Україні, основні принципи судоустрою і судочинства;
- територіальний устрій і систему місцевого самоврядування в Україні;

уміти:

- практично застосовувати норми Конституції України;
- давати усні та письмові пояснення з питань конституційного права;
- складати основні види документів, які впливають із застосування норм конституційного права;
- обґрунтовувати підстави і порядок реалізації громадянами передбачених Конституцією України прав і свобод.

Дані навчально-методичні матеріали рекомендуються студентам Юридичного інституту всіх форм навчання за спеціальністю 7.060101 “Правознавство” і включають в себе: тематичний план, робочу програму, перелік нормативних актів та рекомендованої літератури, плани практичних занять, контрольні запитання.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
курсу “Конституційне право України”
 для студентів денної та заочної форм навчання

Пор №№	Тема	Денна форма навчання				Заочна форма навчання			
		Всього годин	Лекції	Практ. заняття	СРС	Всього годин	Лекції	Практ. заняття	СРС
1.	Конституційне право України як галузь права, юридична наука та навчальна дисципліна.	14	2	2	10	14	2		12
2.	Основи теорії конституції. Конституція та конституціоналізм в Україні.	14	2	2	10	14		2	12
3.	Основи конституційного ладу України.	12	2	2	8	12	2		10
4.	Основи конституційно-правового статусу особи.	14	2	2	10	14	2		12
5.	Народне волевиявлення. Вибори. Референдум.	14	2	2	10	14			14
6.	Верховна Рада України.	14	2	2	10	14			14
7.	Президент України.	14	2	2	10	14			14
8.	Кабінет Міністрів та інші органи виконавчої влади України.	14	2	2	10	14			14
9.	Судова влада в Україні.	18	2	2	14	18			18
10.	Конституційні основи адміністративно-територіального устрою України.	18	2	2	14	18			18
11.	Місцеве самоврядування в Україні.	16	2	2	12	16			16
Всього		162	22	22	118	162	6	2	154

РОБОЧА ПРОГРАМА

курсу “КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ”

Тема 1. Конституційне право України як галузь права, юридична наука та навчальна дисципліна

Поняття, предмет і методи конституційного права України як галузі права. Місце конституційного права у правовій системі України. Система і джерела конституційного права України.

Конституційно-правові норми і конституційно-правові відносини.

Основні етапи становлення, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку конституційного права в Україні.

Поняття, предмет і методи науки конституційного права. Наука конституційного права в Україні, (основні етапи розвитку, правові школи, провідні українські вчені-конституціоналісти).

Конституційне право України як навчальна дисципліна.

Тема 2. Основи теорії конституції. Конституція та конституціоналізм в Україні

Поняття і сутність конституції. Форма, структура, юридичні властивості та функції конституції.

Конституція і конституціоналізм. Поняття, сутність та характерні ознаки конституціоналізму як політико-правового явища.

Періодизація розвитку конституційно-правової думки в Україні. Загальна характеристика основних конституційних актів та проектів Основного Закону України 1992-1996 років. Політико-правова характеристика сучасного етапу становлення нової конституційної системи України. Витоки та перспективи розвитку українського конституціоналізму.

Структура, зміст, особливості та юридичне значення Конституції України.

Тема 3. Основи конституційного ладу України

Поняття, сутність, ознаки та система основних засад конституційного ладу України. Гарантії конституційного ладу України. Інститут захисту конституційного ладу.

Конституційні основи державного ладу України. Поняття та особливості державного ладу сучасної Української держави. Основні принципи державного ладу України. Механізм Української держави. Загальні засади побудови державних органів в Україні. Основні функції Української держави.

Конституційні основи суспільного ладу України. Поняття і сутність

суспільного ладу України. Громадянське суспільство: поняття та характерні риси. Система та основні принципи суспільного ладу України.

Тема 4. Основи конституційно-правового статусу особи

Загальні засади конституційно-правового статусу людини і громадянина в Україні. Правовий статус людини і громадянина як інститут конституційного права.

Поняття, сутність та принципи громадянства України. Політико-правовий огляд становлення і розвитку інституту громадянства в Україні. Набуття та припинення громадянства. Особливості правового положення в Україні іноземних громадян та осіб без громадянства. Конституційно-правовий статус біженців. Інститут притулку.

Основні права і свободи людини і громадянина в Україні. Основні принципи конституційно-правового інституту прав і свобод людини. Поняття і види основних прав і свобод людини і громадянина в Україні. Міжнародно-правові стандарти прав людини. Механізм реалізації і гарантії прав та свобод людини і громадянина в Україні. Поняття та сутність основних гарантій реалізації і захисту (охорони) прав і свобод людини і громадянина в Україні. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні.

Тема 5. Народне волевиявлення. Вибори. Референдум

Теоретичні основи безпосереднього народовладдя. Поняття та основні форми прямого народовладдя. Представницька і безпосередня демократія: поняття, характерні риси та особливості. Основні форми безпосередньої демократії.

Поняття й види виборів та виборчих систем. Мажоритарна, пропорційна та змішана виборчі системи: основні характеристики. Становлення інституту виборів в Україні.

Виборче право України. Об'єктивне і суб'єктивне, активне і пасивне виборче право. Конституційно-правові принципи виборів в Україні. Основні положення виборчого процесу в Україні.

Референдум як форма народного волевиявлення. Поняття та види референдумів. Демократичні засади підготовки, проведення і реалізації рішень референдумів.

Відповідальність за порушення законодавства про вибори і референдум в Україні.

Тема 6. Верховна Рада України

Парламентаризм як соціально-правовий феномен. Загальна характеристика і порядок формування парламентів. Структура і склад парламентів. Функції і повноваження парламентів. Порядок роботи

парламентів. Становлення парламентаризму в Україні.

Конституційно-правовий статус Верховної Ради України (порядок формування, строк повноважень, дострокове припинення діяльності парламенту, склад і структура парламенту, функції, компетенція, форми роботи). Верховна Рада України в системі органів державної влади України. Законодавчий процес у Верховній Раді України. Право законодавчої ініціативи у Парламенті України.

Комітети, постійні, тимчасові та інші комісії Верховної Ради України. Депутатські групи та фракції.

Конституційно-правовий статус народного депутата України. Депутатський імунітет та індемнітет. Конституційні гарантії діяльності народного депутата України.

Тема 7. Президент України

Загальна характеристика і становлення інституту президента. Правова природа, соціальне призначення і політична роль президента як глави держави. Формування інституту президента в Україні.

Президент України – глава держави. Порядок заміщення посади Президента України. Вибори Президента в Україні: загальна характеристика.

Строк повноважень Президента України; причини та умови дострокового припинення повноважень. Відповідальність глави держави.

Функції і повноваження Президента України. Місце та роль Президента у реалізації принципу “стримувань і противаг”.

Адміністрація Президента України.

Тема 8. Кабінет Міністрів та інші органи виконавчої влади України

Поняття виконавчої влади і система її органів. Конституційно-правовий статус Уряду України – Кабінету Міністрів України (структура, порядок утворення, повноваження, основні форми і напрями діяльності, відповідальність уряду). Кабінет Міністрів України у системі органів державної влади України.

Міністерства, державні комітети, інші центральні органи виконавчої влади України: порядок формування, структура, компетенція, основні напрями і форми діяльності. Акти органів виконавчої влади.

Конституційно-правовий статус місцевих органів виконавчої влади. Порядок формування, структура, повноваження, основні напрями і форми діяльності місцевих державних адміністрацій. Відповідальність місцевих органів виконавчої влади. Взаємодія місцевих державних адміністрацій з органами місцевого самоврядування.

Тема 9. Судова влада в Україні

Конституційні засади організації судової влади в Україні. Загальна

характеристика судової системи України. Конституційний Суд України та суди загальної юрисдикції (конституційно-правові засади утворення та функціонування). Вища Рада юстиції України. З'їзд суддів України.

Конституційний Суд – єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні. Формування, функції, повноваження і порядок діяльності Конституційного Суду України.

Система судів загальної юрисдикції України (місцеві, апеляційні суди, Касаційний суд, вищі спеціалізовані суди та Верховний Суд України). Порядок утворення, структура та повноваження судів загальної юрисдикції. Основні конституційні принципи судочинства в Україні. Участь народних засідателів та присяжних у здійсненні правосуддя.

Конституційно-правовий статус Прокуратури України (формування, структура, компетенція).

Тема 10. Конституційні основи державно-територіального устрою України

Територіальний устрій як категорія конституційного права. Федеративна і унітарна держава. Конфедерація – як форма об'єднання держав. Автономія (поняття, види, характерні ознаки). Територіальна та національно-територіальна автономії. Автономія в унітарній державі.

Територія держави як об'єкт конституційно-правових відносин. Конституційно-правовий статус кордонів держави; територіальна юрисдикція держави. Державна територія України (поняття, основні етапи формування, проблема співвідношення державної території з українською етнічною територією). Державний кордон України.

Принципи територіального устрою в Україні. Адміністративно-територіальний устрій України. Адміністративно-територіальні одиниці.

Столиця України: особливості політико-правового статусу. Севастополь як місто загальнодержавного значення.

Конституційно-правовий статус Автономної Республіки Крим. Особливості організації та функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування на території Кримського півострова.

Тема 11. Місцеве самоврядування в Україні

Місцеве самоврядування як конституційно-правовий інститут (поняття, сутність, основні теорії та сучасні моделі місцевого самоврядування). Європейська Хартія місцевого самоврядування.

Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку конституційно-правового інституту місцевого самоврядування в Україні.

Система та основні принципи місцевого самоврядування в Україні.

Конституційно-правовий статус органів місцевого самоврядування (порядок утворення, структура, форми діяльності, компетенція). Депутат місцевої Ради поняття та правовий статус. Сільський, селищний, міський

Голова. Повноваження районних і обласних Рад. Голови районних та обласних Рад. Служба в органах місцевого самоврядування: загальні положення.

Особливості здійснення місцевого самоврядування в містах Києві та Севастополі.

НОРМАТИВНІ АКТИ

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Акт проголошення незалежності України. Прийнятий 24 серпня 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 38. – Ст. 502.
3. Віденська Конвенція про правонаступництво держав щодо державної власності, державних архівів і державних боргів. Прийнята 8 квітня 1978 р. // Комп'ютерна БД “Право”.
4. Віденська Конвенція про правонаступництво держав щодо договорів. Прийнята 23 серпня 1978 р. // Комп'ютерна БД “Право”.
5. Декларація прав національностей України. Прийнята 1 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53. – Ст. 798.
6. Декларація про державний суверенітет України. Прийнята 16 липня 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 31. – Ст. 429.
7. Європейська Конвенція про громадянство. Прийнята 7 листопада 1997 р. // Комп'ютерна БД “Право”.
8. Європейська Хартія Місцевого Самоврядування. Прийнята 15 жовтня 1985 р. // Віче. – 1993 – № 6. – С. 33-39.
9. Загальна декларація прав людини. Прийнята 10 грудня 1948 р. / М.Дженіс, Р.Кей, Е.Бредлі. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування. Пер. з англ. К.: “АртЕк”, 1997. – 624 с.
10. Загальна декларація прав народів. Прийнята 4 липня 1976 р. // Комп'ютерна БД “Право”.
11. Конвенція про забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин. Прийнята 21 жовтня 1994 р. // Комп'ютерна БД “Право”.
12. Конвенція про захист прав людини та основних свобод. Прийнята 4 листопада 1950 р. / М.Дженіс, Р.Кей, Е.Бредлі. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування. Пер. з англ. К.: “АртЕк”, 1997. – 624 с.
13. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Прийнята 18 грудня 1979 р. // Комп'ютерна БД “Право”.
14. Конвенція про основні цілі і норми соціальної політики. Прийнята 22 червня 1962 р. // Комп'ютерна БД “Право”.
15. Конвенція про політичні права жінок. Прийнята 31 березня 1953 р. // Комп'ютерна БД “Право”.
16. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини. Прийнята 16 листопада 1972 р. // Комп'ютерна БД “Право”.
17. Конвенція про права дитини. Прийнята 20 листопада 1989 р. // Комп'ютерна БД “Право”.
18. Конвенція про рівноправність громадян держави та іноземців і осіб без громадянства в галузі соціального забезпечення. Прийнята 28 червня 1962 р. // Комп'ютерна БД “Право”.

19. Конвенція про скорочення безгромадянства. Прийнята 30 серпня 1961 р. // Комп'ютерна БД "Право".
20. Конвенція про скорочення випадків багатогромадянства та про військову повинність у випадку багатогромадянства. Прийнята 6 травня 1963 р. // Комп'ютерна БД "Право".
21. Конвенція про статус апатридів. Прийнята 28 вересня 1954 р. // Комп'ютерна БД "Право".
22. Конвенція про статус біженців. Прийнята 28 липня 1951 р. // Комп'ютерна БД "Право".
23. Конвенція Співдружності Незалежних Держав про права та основні свободи людини. Прийнята 26 травня 1995 р. // Комп'ютерна БД "Право".
24. Конвенція, що регулює деякі питання, пов'язані з колізією законів про громадянство. Прийнята 12 квітня 1930 р. // Комп'ютерна БД "Право".
25. Конвенція щодо спрощеного порядку набуття громадянства громадянами держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав. Прийнята 19 січня 1996 р. // Комп'ютерна БД "Право".
26. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. Прийнята 7 березня 1966 р. // Комп'ютерна БД "Право".
27. Про Автономну Республіку Крим. Закон України від 17 березня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 11. – Ст. 69.
28. Про Адміністрацію Президента України. Указ Президента України від 14 грудня 1996 р. // Комп'ютерна БД "Право".
29. Про альтернативну (невійськову) службу. Закон України від 12 грудня 1991 р. у редакції Закону від 18 лютого 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 15. – Ст. 86.
30. Про Апеляційний суд України, Касаційний суд України та Вищий адміністративний суд України. Указ Президента України від 1 жовтня 2002 р. // Офіційний вісник України. – 2002. – № 40. – Ст. 1856.
31. Про біженців. Закон України від 21 червня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 47. – Ст. 250.
32. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим. Закон України від 10 лютого 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 29. – Ст. 191.
33. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Закон України від 12 лютого 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 6-7. – Ст. 24.
34. Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. Закон України від 14 січня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 3-4. – Ст. 15.
35. Про вибори народних депутатів України. Закон України від 18 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 51-52. – Ст. 265.
36. Про вибори Президента України. Закон України від 5 березня 1999 р.

- // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 14. – Ст. 81.
37. Про Вищу раду юстиції. Закон України від 15 січня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 25. – Ст. 146.
  38. Про відновлення Кримської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки. Закон Української РСР від 12 лютого 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 9 – Ст. 84.
  39. Про всеукраїнський та місцеві референдуми. Закон України від 3 липня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 33. – Ст. 445.
  40. Про громадянство України. Закон України від 18 січня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 13. – Ст. 65.
  41. Про державний кордон України. Закон України від 4 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 2. – Ст. 5.
  42. Про державну допомогу сім'ям з дітьми. Закон України від 21 листопада 1992 р. у редакції Закону від 22 березня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 20. – Ст. 102.
  43. Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні. Закон України від 26 січня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 13. – Ст. 110.
  44. Про державну податкову службу в Україні. Закон України від 4 грудня 1990 р. у редакції Закону від 24 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 15. – Ст. 84.
  45. Про державну службу. Закон України від 16 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490.
  46. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям. Закон України від 1 червня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 35. – Ст. 290.
  47. Про Державну судову адміністрацію України. Указ Президента України від 29 серпня 2002 р. //Офіційний вісник України. – 2002. – № 36. – Ст. 1674.
  48. Про загальне положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади. Указ Президента України від 12 березня 1996 р.// Урядовий кур'єр. – 1996. –28 березня. – № 58-59.
  49. Про загальний військовий обов'язок і військову службу. Закон України від 25 березня 1992 р. у редакції Закону від 18 червня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 33. – Ст. 270.
  50. Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР. Закон України від 5 липня 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 33. – Ст.445.
  51. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим. Закон України від 23 грудня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 5-6. – Ст. 43.
  52. Про затвердження Положення про Адміністрацію Президента України. Указ Президента України від 19 лютого 1997 р. //

Комп'ютерна БД "Право".

53. Про заходи щодо вдосконалення діяльності Адміністрації Президента України. Указ Президента України від 20 серпня 2002 р. // Офіційний вісник України. – 2002. – № 34. – Ст. 1565.
54. Про звернення громадян. Закон України від 2 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256.
55. Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади. Указ Президента України від 15 грудня 1999 р. // Урядовий кур'єр. – 1999. – 17 грудня. – № 237.
56. Про Конституційний Суд України. Закон України від 16 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 49. – Ст. 272.
57. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21 травня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
58. Про місцеві державні адміністрації. Закон України від 9 квітня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20-21. – Ст. 190.
59. Про мови в Українській РСР. Закон Української РСР від 28 жовтня 1989 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1989. – № 45. – Ст. 631.
60. Про національні меншини в Україні. Закон України від 25 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 36. – Ст. 529.
61. Про новий склад Ради національної безпеки і оборони України. Указ Президента України від 7 серпня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 32. – Ст. 1468.
62. Про об'єднання громадян. Закон України від 16 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України 1992. – № 34. – Ст. 504.
63. Про органи самоорганізації населення. Закон України від 11 липня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 32. – Ст. 1449.
64. Про освіту. Закон України від 23 травня 1991 р. у редакції Закону від 23 березня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 21 – Ст. 84.
65. Про охорону культурної спадщини. Закон України від 8 червня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 39. – Ст. 333.
66. Про пенсійне забезпечення. Закон України від 5 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 3. – Ст. 10.
67. Про політичні партії в Україні. Закон України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 23. – Ст. 118.
68. Про правовий статус іноземців. Закон України від 4 лютого 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 23. – Ст. 161.
69. Про правонаступництво України. Закон України від 12 вересня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 46. – Ст. 617.
70. Про Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим. Закон України від 2 березня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 21. – Ст. 158.
71. Про Президента Української РСР. Закон України від 5 липня 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 33. – Ст. 446.
72. Про приєднання України до Статуту Ради Європи. Закон України від

- 31 жовтня 1995 р. // Комп'ютерна БД "Право".
73. Про примірне положення про державного секретаря міністерства. Указ Президента України від 14 липня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 29. – Ст. 1305.
  74. Про проголошення незалежності України. Постанова Верховної Ради УРСР від 24 серпня 1991 року // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 38. – Ст. 502.
  75. Про прокуратуру. Закон України від 5 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53 – Ст. 793.
  76. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності. Закон України від 15 вересня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 45.– Ст. 397.
  77. Про Раду національної безпеки і оборони України. Закон України від 5 березня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 35.– Ст. 237.
  78. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування. Закон України від 15 липня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 38. – Ст. 249.
  79. Про Рахункову палату. Закон України від 11 липня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 24. – Ст. 137.
  80. Про свободу совісті та релігійні організації. Закон України від 23 квітня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 25. – Ст. 283.
  81. Про систему центральних органів виконавчої влади. Указ Президента України від 15 грудня 1999 р. // Урядовий кур'єр. – 1999. – 17 грудня. – № 237.
  82. Про склад Кабінету Міністрів України. Указ Президента України від 15 грудня 1999 р. // Урядовий кур'єр. – 1999. – 17 грудня. – № 237.
  83. Про Службу безпеки України. Закон України від 25 березня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382.
  84. Про службу в органах місцевого самоврядування. Закон України від 7 червня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 33. – Ст. 175.
  85. Про статус депутатів місцевих рад. Закон України від 11 липня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 40. – Ст. 290.
  86. Про статус народного депутата України. Закон України від 17 листопада 1992 р. у редакції Закону від 22 березня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 42. – Ст. 212.
  87. Про статус суддів. Закон України від 15 грудня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 8. – Ст. 56.
  88. Про судоустрій України. Закон України від 7 лютого 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 27-28. – Ст. 180.
  89. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Закон України від. 23 грудня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 20. – Ст. 99.

90. Про Центральну виборчу комісію. Закон України від 17 грудня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 5. – Ст. 17.
91. Про чергові заходи щодо дальшого здійснення адміністративної реформи в Україні. Указ Президента України від 29 травня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 22. – Ст. 985.
92. Про функціональні повноваження Прем'єр-міністра України, Першого віце-прем'єр-міністра України, віце-прем'єр-міністрів України. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 28. – Ст. 1246.
93. Регламент Верховної Ради України. Постанова Верховної Ради України від 27 липня 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 35. – Ст. 339.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Авер'янов В.Б. Органи виконавчої влади в Україні. – К.: Юрінком Інтер, 1997. – 188 с.
2. Бойко В. Нова Конституція і судова влада // Право України. – 1997. – №1 – С. 16-18.
3. Бойко Ю. Законотворчість: поняття та структура // Право України. – 2002. – № 5. – С. 17-21.
4. Бондаренко І. Судова система України та її реформування у сучасних умовах // Право України. – 2002. – № 8. – С. 37-41.
5. Бульба О. Законодавча влада як один з елементів принципу розподілу влади // Право України. – 2002. – № 6. – С. 113-117.
6. Василюк С. Теорія поділу влади і судова влада в Україні // Право України. – 2002. – № 5. – С. 8-11.
7. Веніславський Ф. Взаємодія гілок державної влади як принцип основ конституційного ладу України // Право України. – 1998. – № 1. – С.34-36.
8. Гладун З.С., Федчишин М.Г. Основи конституційного права України: Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Астон, 2001. – 463 с.
9. Головатий С. Конституція України в системі європейського конституціоналізму // Право України. – 1997. – № 8. – С.3-6.
10. Грошевий Ю.М., Марочкін І.Є. Органи судової влади в Україні – К., 1997. – 156 с.
11. Демиденко В., Петухов Г. Юридична природа Декларації про державний суверенітет України // Радянське право. – 1991. – № 2. – С. 3-6.
12. Кампо В. Місцеве самоврядування в Україні. – К.: Атіка, 1997. – 120 с.
13. Князєв В. Поняття та елементи конституційного статусу людини і громадянина в Україні // Право України. – 1998. – № 12. – С. 29-31.
14. Коментар до Конституції України. Друге видання. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1998. – 412 с.
15. Конституційне законодавство України (законодавчі акти, коментар,

- офіційне тлумачення): Збірник нормативних актів / Авторі-упорядники: Лінецький С.В., Мельник М.І., Ришелюк А.М. – К.: Атіка, 2000. – 896 с.
16. Конституційне право України. Підручник / За ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2002. – 734 с.
  17. Конституції нових держав Європи та Азії / Упоряд. С. Головатий. – К.: Укр. Правн. Фундація. Вид-во “Право”, 1996. – 544 с.
  18. Конституційні акти України. 1917-1920. – К.: Ін Юре, 1992. – 456 с.
  19. Копейчиков В., Гусарев С. Питання реалізації Конституції України // Вісник академії правових наук України. – 1997. – № 3(10). – С. 15-23.
  20. Копейчиков В.В. Теоретичні і практичні питання тлумачення конституції // Вісник академії правових наук України. – 1996. – №7. – С. 61-68.
  21. Костицький В. Соціально-економічні права людини // Право України. – 1996. – № 6. – С. 16-17.
  22. Кравченко В.В. Конституційне право України. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – 480 с.
  23. Кравченко В.В. Конституційне право України у визначеннях та схемах. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – 192 с.
  24. Куйбіда В., Чушенко В. Поняття місцевого самоврядування в Україні // Право України. – 1998. – № 5. – С. 17-21.
  25. Кушніренко О., Мельничук А. Комітети Верховної Ради України: проблеми формування і статусу // Право України. – 1998. – № 11. – С. 38-41.
  26. Лукаш С. Політичний плюралізм як принцип конституційного ладу // Віче. – 1997. – №7. – С. 13-24.
  27. Лунь З. Правова охорона конституції: до питання про постановку проблеми // Право України. – 2002. – № 7. – С. 13-17.
  28. М.Дженіс, Р.Кей, Е.Бредлі. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування. Пер. з англ. К.: “АртЕк”, 1997. – 624 с.
  29. Магновський І. Конституційно-правовий статус особи (її громадянські права і свободи) // Право України. – 2002. – № 7. – С. 18-22.
  30. Наливайко Л. Проблеми визначення поняття, специфічних ознак та функцій конституційної відповідальності в сучасній конституційній теорії // Право України. – 1999. – № 10. – С. 45-50.
  31. Омеляненко Г. Нова Конституція і питання судової влади та судочинства // Право України. – 1996. – №10. – С.11-17.
  32. Опришко В. Конституція – фундаментальна основа подальшого розвитку законодавства і правової системи України // Право України. – 1996. – № 9. – С.45-48.
  33. Пахомов І. Конституція України і виконавча влада // Право України. – 2002. – № 9. – С.38-40.
  34. Погорілко В. Загальна декларація прав людини – одна з найважливіших загальнолюдських цінностей ХХ століття // Право

- України. – 1999. – № 4. – С. 7-10.
35. Погорілко В. Нова Конституція України – втілення національної ідеології державотворення // Право України. – 1997. – № 1. – С. 46-47.
  36. Погорілко В., Федоренко В. Джерела конституційного права України: поняття, види і система // Право України. – 2002. – № 3. – С. 8-16.
  37. Полешко А. Депутатська недоторканність: український і європейський досвід // Право України. – 1999. – № 4. – С. 109-111.
  38. Рабінович П., Панкевич І. Межі прав людини і Конституція України // Право України. – 1997. – №5. – С. 19-22.
  39. Рабінович П. Право громадянина на звернення: проблеми та шляхи ефективізації здійснення // Вісник Академії правових наук України. – 1997. – № 3(10). – С. 33-39.
  40. Селіванов А. Теоретичні і практичні погляди на тлумачення Конституційним Судом України норм законодавства // Право України. – 1999. – № 10. – С. 37-40.
  41. Скомороха В. Окремі питання поділу влади і юрисдикція Конституційного Суду України // Право України. – 1998. – № 5. – С. 8-17.
  42. Скрипнюк В. Політико-правові принципи організації та функціонування державної влади в Україні // Право України. – 2002. – № 5. – С. 3-8.
  43. Стефанюк В. Напрями реалізації положень Конституції судами // Право України. – 1997. – №1. – С. 50-52.
  44. Стефанюк В. Напрями реалізації положень Конституції судами // Право України. – 1997. – №1. – С. 50-52.
  45. Тацій В., Тодика Ю. Проблеми розвитку науки конституційного права України // Право України. – 1994 – № 10. – С. 3-10.
  46. Тесленко М. Взаємозв'язок права і політики в діяльності Конституційного Суду України // Право України. – 1999. – № 10. – С. 11-13.
  47. Тесленко М. Про місце Конституційного Суду України в системі вищих органів державної влади // Право України. – 1999. – № 12. – С. 33-35.
  48. Тодика Ю. Роль Конституції України в становленні громадянського суспільства // Вісник Академії правових наук України. – 1999. – №2(17). – С. 3-11.
  49. Тодика Ю., Марцеляк О. Конституційний Суд України в механізмі забезпечення основних прав і свобод // Вісник Академії правових наук України. – 1997. – №11. – С.30-40.
  50. Фрицький О.Ф. Конституційне право України. Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 536 с.
  51. Хоменець Р. Щодо визначення поняття місцевого самоврядування // Право України. – 2002. – № 4. – С. 29-31.
  52. Шаповал В. Конституційний механізм державної влади в незалежній Україні: політико-правові проблеми організації виконавчої влади //

- Право України. – 1997. – № 1. – С. 30-34.
53. Шаповал В. Конституція України як нормативно-правовий акт (теоретичні проблеми кваліфікації) // Право України. – 1997. – № 10. – С.3-10.
  54. Шаповал В. Конституція як форма (джерело) конституційного права України // Право України. – 1999. – № 6. – С. 5-9.
  55. Шаповал В. Основний Закон України у світовому конституційному вимірі // Право України. – 2002. – № 6. – С. 10-16.
  56. Шаповал В. Перспективи розвитку науки конституційного права в Україні // Право України. – 1996. – № 9. – С. 49-52.
  57. Шаповал В. Становлення конституціоналізму в Україні: проблеми теорії // Право України. – 1998. – № 5. – С. 25-29.
  58. Шаповал В. Сутнісні характеристики місцевого самоврядування // Право України. – 2002. – № 3. – С. 48-54.
  59. Шаповал В. Теоретичні проблеми реалізації норм Конституції // Право України. – 1997. – № 6. – С.3-7.
  60. Шемшученко Ю. Конституція України і права людини // Право України. – 2001. – № 8. – С. 13-16.
  61. Шемшученко Ю.С, Теоретичні засади реалізації Конституції України // Вісник Академії правових наук України. – 1997. – № 11. – С.12-21.
  62. Шемшученко Ю.С. Теоретичні засади розвитку українського парламентаризму // Право України. – 1998. – № 1. – С. 17-20.
  63. Шумак І. Поняття громадянських прав і свобод людини в Україні // Право України. – 1999. – №10. – С. 14-17.
  64. Якубенко В. Принципи соціальної держави // Право України. – 2002. – № 6. – С. 33-38.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

з курсу

“КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ”

Практичні заняття мають на меті поглиблення теоретичних знань студентів і набуття ними необхідних практичних навичок вирішення конкретних практичних ситуацій, роботи із законодавчими актами та їх застосуванням.

Підготовка до практичних занять полягає у вивченні теоретичного матеріалу, ознайомленні з нормативними актами і спеціальною науковою літературою по темі заняття. З метою перевірки рівня засвоєння матеріалу необхідно дати відповідь на контрольні запитання і виконати практичні завдання.

Тема 1. Конституційне право України як галузь права, юридична наука та навчальна дисципліна

План практичного заняття

1. Поняття і предмет конституційного права.
2. Системно-структурна характеристика конституційного права України. Норми та інститути конституційного права України.
3. Конституційно-правові відносини, поняття, суб'єкти та об'єкти конституційно-правових відносин, підстави виникнення та припинення.
4. Джерела конституційного права України: поняття, види і система.
5. Конституційне право України як юридична наука та навчальна дисципліна. Українські вчені-конституціоналісти.

Контрольні запитання

1. Дати визначення поняття суверенітету і вказати його основні ознаки.
2. Назвіть основні види джерел конституційного права.
3. Які є особливості методу конституційно-правового регулювання?
4. В чому полягає суть конституційно-правової відповідальності?
5. Які групи суспільних відносин складають предмет конституційного права України?
6. Що таке система конституційного права України?
7. Навести приклади конституційно-правових інститутів.
8. Як класифікують конституційно-правові норми?
9. Назвіть суб'єкти конституційно-правових відносин.
10. Як співвідносяться конституційне та інші галузі права України?

Законодавство

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Акт проголошення незалежності України. Прийнятий 24 серпня 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 38. – Ст. 502.
3. Декларація прав національностей України. Прийнята 1 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53. – Ст. 798.
4. Декларація про державний суверенітет України. Прийнята 16 липня 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 31. – Ст. 429.

Література

1. Гладун З.С., Федчишин М.Г. Основи конституційного права України: Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Астон, 2001. – С. 5-18.
2. Головатий С. Конституція України в системі європейського конституціоналізму // Право України.-1997.-№8.-С.3-8
3. Демиденко В., Петухов Г. Юридична природа Декларації про державний суверенітет України // Радянське право. – 1991. – № 2. – С. 3-6.
4. Конституційне право України. Підручник / За ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2002. – С. 6-87.
5. Кравченко В.В. Конституційне право України. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – С. 5-39.
6. Кравченко В.В. Конституційне право України у визначеннях та схемах. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – С. 4-15.
7. Погорілко В. Загальна декларація прав людини – одна з найважливіших загальнолюдських цінностей ХХ століття // Право України. – 1999. – № 4. – С. 7-10.
8. Погорілко В., Федоренко В. Джерела конституційного права України: поняття, види і система // Право України. – 2002. – № 3. – С. 8-16.
9. Тацій В., Тодика Ю. Проблеми розвитку науки конституційного права України // Право України. – 1994 – № 10. – С.3-10.
10. Фрицький О.Ф. Конституційне право України. Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – С. 5-60.
11. Шаповал В. Конституція як форма (джерело) конституційного права України // Право України. – 1999. – № 6. – С. 5-9.
12. Шаповал В. Перспективи розвитку науки конституційного права в Україні // Право України. – 1996. – № 9. – С. 49-52.

Тема 2. Основи теорії конституції. Конституція та конституціоналізм в Україні

План практичного заняття

1. Поняття і теоретичні основи Конституції.
2. Конституціоналізм як теорія та практика державного будівництва.
3. Фактична і юридична конституції.
4. Конституційний процес в Україні після здобуття незалежності.
5. Характеристика загальної сутності Конституції України.
6. Характеристика загальних функцій Конституції України.

Контрольні запитання

1. Походження та значення слова “конституція”.
2. Коли з’явилися перші конституції в сучасному розумінні цього слова?
3. Проаналізуйте Конституцію України і визначте її основні характерні риси та юридичні властивості.
4. Як розуміти положення “конституція – основний закон держави” та “конституція – закон, який має підвищений ступінь стабільності”?
5. Як слід розуміти положення “конституція – документ прямої дії”?
6. Які є види конституцій?
7. Що таке договірні конституції?
8. Як приймаються конституції?
9. Проаналізуйте Конституцію України і визначте її основні функції.
10. Чому в Конституції України передбачені і прикінцеві і перехідні положення?

Законодавство

1. Конституція України. Прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Акт проголошення незалежності України. Прийнятий 24 серпня 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 38. – Ст. 502.
3. Про правонаступництво України. Закон України від 12 вересня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 46. – Ст. 617.
4. Про проголошення незалежності України. Постанова Верховної Ради УРСР від 24 серпня 1991 року // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 38. – Ст. 502.

Література

1. Гладун З.С., Федчишин М.Г. Основи конституційного права України: Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Астон, 2001. – С. 19-30.
2. Головатий С. Конституція України в системі європейського конституціоналізму // Право України. – 1997. – № 8. – С.3-6.
3. Конституційне право України. Підручник / За ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2002. – С. 88-121.
4. Копейчиков В., Гусарев С. Питання реалізації Конституції України // Вісник академії правових наук України. – 1997. – № 3(10). – С. 15-23.
5. Кравченко В.В. Конституційне право України. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – С. 40-65.
6. Кравченко В.В. Конституційне право України у визначеннях та схемах. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – С. 16-28.
7. Лунь З. Правова охорона конституції: до питання про постановку проблеми // Право України. – 2002. – № 7. – С. 13-17.
8. Опришко В. Конституція – фундаментальна основа подальшого

- розвитку законодавства і правової системи України // Право України. – 1996. – № 9. – С.45-48.
9. Тодика Ю. Роль Конституції України в становленні громадянського суспільства. // Вісник Академії правових наук України. – 1999.– №2(17). – С. 3-11.
  10. Фрицький О.Ф. Конституційне право України. Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – С. 61-93.
  11. Шаповал В. Конституція України як нормативно-правовий акт (теоретичні проблеми кваліфікації) // Право України. – 1997. – № 10. – С.3-10.
  12. Шаповал В. Конституція як форма (джерело) конституційного права України // Право України. – 1999. – № 6. – С. 5-9.
  13. Шаповал В. Основний Закон України у світовому конституційному вимірі // Право України. – 2002. – № 6. – С. 10-16.
  14. Шаповал В. Становлення конституціоналізму в Україні: проблеми теорії // Право України. – 1998. – № 5. – С. 25-29.

Тема 3. Основи конституційного ладу України

План практичного заняття

1. Поняття та зміст конституційного ладу. Система основних засад конституційного ладу України.
2. Конституційні основи державного та суспільного ладу України.
3. Основні конституційні характеристики Української держави.
4. Зміст державного суверенітету. Політико-правове оформлення України, як суверенної держави.
5. Державні символи та атрибути.
6. Гарантії конституційного ладу України.

Контрольні запитання

1. Що ви розумієте під поняттям “конституційний лад”, який його зміст?
2. Що означають положення “Україна – суверенна держава”, “Україна – правова держава”?
3. Як Ви розумієте положення “Україна – соціальна держава”?
4. Що означає положення “Україна – демократична держава”?
5. Що означає механізм “противаг і стримувань” в організації державної влади?
6. Які властивості державного суверенітету ви знаєте?
7. Поняття та види державних символів.
8. Які основні складові елементи соціальної структури суспільства Ви знаєте?
9. Назвіть систему державних органів України.
10. Яку форму має Українська держава за Конституцією України?

Законодавство

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Конвенція про основні цілі і норми соціальної політики. Прийнята 22 червня 1962 р. // Комп'ютерна БД “Право”.
3. Про об'єднання громадян. Закон України від 16 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України 1992. – № 34. – Ст. 504.
4. Про пенсійне забезпечення. Закон України від 5 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 3. – Ст. 10.
5. Про політичні партії в Україні. Закон України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 23. – Ст. 118.
6. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності. Закон України від 15 вересня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 45. – Ст. 397.

Література

1. Аніщук В. Форми правового забезпечення діяльності політичних партій в Україні. // Право України. – 2000. – № 2. – С. 95-96.
2. Веніславський Ф. Взаємодія гілок державної влади як принцип основ конституційного ладу України // Право України. – 1998. – № 1. – С.34-36.
3. Гладун З.С., Федчишин М.Г. Основи конституційного права України: Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Астон, 2001. – С. 31-49.
4. Коментар до Конституції України. Друге видання. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1998. – С. 25-65.
5. Конституційне право України. Підручник / За ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2002. – С. 122-184.
6. Кравченко В.В. Конституційне право України. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – С. 66-95.
7. Кравченко В.В. Конституційне право України у визначеннях та схемах. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – С. 29-40.
8. Лукаш С. Політичний плюралізм як принцип конституційного ладу // Віче. – 1997. – №7. – С. 13-24.
9. Погорілко В.Ф. Основи конституційного ладу України. – К.: Атіка, 1997. – 114 с.
10. Скрипнюк В. Політико-правові принципи організації та функціонування державної влади в Україні // Право України. – 2002. – № 5. – С. 3-8.
11. Тацій В., Грошевий Ю. Прокуратура в системі поділу влади. // Вісник Академії правових наук України. – 1999. – № 1. – С. 61-69.
12. Фрицький О.Ф. Конституційне право України. Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – С. 94-115.

13. Шаповал В. Основний Закон України і референдум: до питання про “стабільність” Конституції. // Право України. – 2000. – № 2. – С. 3-5.

Тема 4. Основи конституційно-правового статусу особи

План практичного заняття

1. Поняття та принципи правового статусу особи і громадянина в Україні.
2. Громадянство. Поняття і принципи громадянства України.
3. Набуття та припинення громадянства України. Органи, які вирішують справи з питань громадянства України.
4. Політичні права й свободи людини та громадянина в Україні.
5. Особисті права й свободи людини та громадянина в Україні.
6. Соціально-економічні права й свободи людини та громадянина в Україні.

Контрольні запитання

1. Що включає в себе поняття “правовий статус особи”?
2. Які є конституційні права і свободи особи в Україні?
3. Чому громадянство визначається як “стійкий правовий зв’язок особи і держави”?
4. Які документи підтверджують приналежність до громадянства України?
5. В яких випадках втрачається громадянство України?
6. Які основні обов’язки громадян передбачені Конституцією України?
7. Що розуміється під свободою слова?
8. Зміст поняття “свобода совісті”.
9. Які органи здійснюють в Україні захист прав і свобод людини і громадянина?
10. Які Ви знаєте гарантії реалізації громадянами України конституційних прав і свобод?

Законодавство

1. Конституція України. Прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Європейська Конвенція про громадянство. Прийнята 7 листопада 1997 р. // Комп’ютерна БД “Право”.
3. Загальна декларація прав людини. Прийнята 10 грудня 1948 р. / М.Дженіс, Р.Кей, Е.Бредлі. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування. Пер. з англ. К.: “АртЕк”, 1997. – 624 с.
4. Конвенція про захист прав людини та основних свобод. Прийнята 4 листопада 1950 р. / М.Дженіс, Р.Кей, Е.Бредлі. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування. Пер. з англ. К.:

- “АртЕк”, 1997. – 624 с.
5. Конвенція про статус апатридів. Прийнята 28 вересня 1954 р. // Комп'ютерна БД “Право”.
  6. Конвенція про статус біженців. Прийнята 28 липня 1951 р. // Комп'ютерна БД “Право”.
  7. Про біженців. Закон України від 21 червня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 47. – Ст. 250.
  8. Про громадянство України. Закон України від 18 січня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 13. – Ст. 65.
  9. Про загальний військовий обов'язок і військову службу. Закон України від 25 березня 1992 р. у редакції Закону від 18 червня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 33. – Ст. 270.
  10. Про звернення громадян. Закон України від 2 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256.
  11. Про пенсійне забезпечення. Закон України від 5 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 3. – Ст. 10.
  12. Про правовий статус іноземців. Закон України від 4 лютого 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 23. – Ст. 161.
  13. Про свободу совісті та релігійні організації. Закон України від 23 квітня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 25. – Ст. 283.

Література

1. Гладун З.С., Федчишин М.Г. Основи конституційного права України: Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Астон, 2001. – С. 50-76.
2. Князев В. Поняття та елементи конституційного статусу людини і громадянина в Україні // Право України. – 1998. – № 12. – С. 29-31.
3. Коментар до Конституції України. Друге видання. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1998. – С. 66-167.
4. Конституційне право України. Підручник / За ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2002. – С. 185-285.
5. Костицький В. Соціально-економічні права людини // Право України. – 1996. – № 6. – С. 16-17.
6. Кравченко В.В. Конституційне право України. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – С. 96-144.
7. Кравченко В.В. Конституційне право України у визначеннях та схемах. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – С. 41-59.
8. Крижанівський С. Про деякі концептуальні положення конституційної регламентації прав і свобод людини і громадянина в Україні. // Право України. – 1998. – №7. – С. 30-32.
9. Лотюк О. Принципи громадянства України відповідно до Конституції України. // Право України. – 1998. – № 7. – С.9-11, 14.
10. М.Дженіс, Р.Кей, Е.Бредлі. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування. Пер. з англ. К.: “АртЕк”, 1997.–624с.

11. Магновський І. Конституційно-правовий статус особи (її громадянські права і свободи) // Право України. – 2002. – № 7. – С. 18-22.
12. Пустовіт Ж. Поняття соціальних гарантій прав і свобод людини і громадянина в Україні. // Право України. – 2000. – № 3. – С. 28-30.
13. Стефанюк В. Правозахисна діяльність судів України. //Право України. – 1999. – № 5. – С. 18-22.
14. Фрицький О.Ф. Конституційне право України. Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – С. 116-192.
15. Хальота А. Щодо захисту конституційних прав шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. // Право України. – 2000. – № 3. – С. 31-33.
16. Черней В., Строков І. Конституційне забезпечення прав людини в Україні. // Право України. – 1999. – № 10.– С. 93-94.
17. Шумак І. Поняття громадянських прав і свобод людини в Україні. // Право України. – 1999. – № 10. – С. 14-17.

Тема 5. Народне волевиявлення. Вибори. Референдум

План практичного заняття

1. Поняття та загальна характеристика основних форм безпосередньої і представницької демократії.
2. Виборча система в Україні: загальна характеристика.
3. Організація та проведення виборів в Україні.
4. Поняття та види референдумів в Україні. Юридична сила рішень референдумів.
5. Основні засоби забезпечення конституційного права громадян на вільне волевиявлення під час виборів та референдумів.

Контрольні запитання.

1. Яка на вашу думку відмінність між поняттями “плебісцит”, “референдум”, “всенародне обговорення”?
2. Проаналізуйте сутність мажоритарної, пропорційної і змішаної виборчої системи з метою виявлення їх позитивних і негативних сторін.
3. За якою виборчою системою обирають народних депутатів, депутатів до органів місцевого самоврядування?
4. Проаналізуйте сутність народовладдя в Україні.
5. Проаналізуйте роль і значення місцевих референдумів в утвердженні демократії.
6. Хто може бути ініціатором проведення референдуму?
7. Що означають положення “вільні вибори”, “прямі вибори”?
8. Які умови передбачає “рівне виборче право”?
9. Що розуміють під поняттям “формула референдуму”?
10. Як реалізуються рішення референдумів?

Законодавство

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Закон України від 12 лютого 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 6-7. – Ст. 24.
3. Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. Закон України від 14 січня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 3-4. – Ст. 15.
4. Про вибори народних депутатів України. Закон України від 18 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 51-52. – Ст. 265.
5. Про вибори Президента України. Закон України від 5 березня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 14. – Ст. 81.
6. Про всеукраїнський та місцеві референдуми. Закон України від 3 липня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 33. – Ст. 445.
7. Про Центральну виборчу комісію. Закон України від 17 грудня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 5. – Ст. 17.

Література

1. Гладун З.С., Федчишин М.Г. Основи конституційного права України: Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Астон, 2001. – С. 77-89.
2. Коментар до Конституції України. Друге видання. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1998. – С. 168-179.
3. Конституційне право України. Підручник / За ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2002. – С. 286-342.
4. Кравченко В.В. Конституційне право України. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – С. 145-224.
5. Кравченко В.В. Конституційне право України у визначеннях та схемах. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – С. 60-82.
6. Фрицький О.Ф. Конституційне право України. Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – С. 193-226.

Тема 6. Верховна Рада України

План практичного заняття

1. Поняття та сутність парламенту. Парламент та парламентаризм. Становлення парламентаризму в Україні.
2. Конституційні основи порядку формування та припинення діяльності Верховної Ради України.
3. Структура парламенту. Бікамералізм і проблема становлення структури парламенту України.

4. Конституційно-правовий статус народного депутата України. Депутатський імунітет та індемнітет.
5. Рахункова палата Верховної Ради України. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.
6. Законотворчий процес у Верховній Раді України.

Контрольні запитання

1. Сформулюйте визначення таких основних понять як: парламент та парламентаризм.
2. Як формуються парламенти у різних країнах?
3. Назвіть основні проблеми парламентської реформи в Україні.
4. Яка роль Верховної Ради України у системі державного управління?
5. Яка структура Верховної Ради України?
6. Які функції виконує Узгоджувальна Рада голів фракцій і комітетів?
7. Назвіть основні етапи розробки, розгляду і прийняття законів у Парламенті України.
8. Хто є суб'єктом права законодавчої ініціативи?
9. Дайте визначення понять: “вільний мандат” та “імперативний мандат”.
10. Які контрольні повноваження має Верховна Рада України?

Законодавство

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про вибори народних депутатів України. Закон України від 18 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 51-52. – Ст. 265.
3. Про Рахункову палату. Закон України від 11 липня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 24. – Ст. 137.
4. Про статус народного депутата України. Закон України від 17 листопада 1992 р. у редакції Закону від 22 березня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 42. – Ст. 212.
5. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Закон України від 23 грудня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 20. – Ст. 99.
6. Регламент Верховної Ради України. Постанова Верховної Ради України від 27 липня 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 35. – Ст. 339.

Література

1. Бойко Ю. Законотворчість: поняття та структура // Право України. – 2002. – № 5. – С. 17-21.
2. Бульба О. Законодавча влада як один з елементів принципу розподілу влади // Право України. – 2002. – № 6. – С. 113-117.

3. Гладун З.С., Федчишин М.Г. Основи конституційного права України: Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Астон, 2001. – С. 95-122.
4. Коментар до Конституції України. Друге видання. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1998. – С. 180-241.
5. Конституційне право України. Підручник / За ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2002. – С. 343-467.
6. Кравченко В.В. Конституційне право України. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – С. 238-285.
7. Кравченко В.В. Конституційне право України у визначеннях та схемах. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – С. 83-114.
8. Кушніренко О., Мельничук А. Комітети Верховної Ради України: проблеми формування і статусу // Право України. – 1998. – № 11. – С. 38-41.
9. Полешко А. Депутатська недоторканність: український і європейський досвід // Право України. – 1999. – № 4. – С. 109-111.
10. Український парламентаризм: минуле і сучасне. / За ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: Парлам. вид-во. – 1999.
11. Фрицький О.Ф. Конституційне право України. Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – С. 292-356.
12. Шемшученко Ю. Теоретичні засади розвитку українського парламентаризму. // Право України. – 1998. – № 1.– С. 17-20.

Тема 7. Президент України

План практичного заняття

1. Правова природа та призначення інституту глави держави. Становлення інституту глави держави в Україні.
2. Основи конституційно-правового статусу Президента України.
3. Повноваження Президента України:
  - а) представницькі повноваження;
  - б) повноваження в частині формування судових органів держави;
  - в) повноваження в частині законотворчого процесу;
  - г) повноваження в частині формування органів виконавчої влади;
4. Президент у механізмі “противаг і стримувань” системи поділу влади в Україні.
5. Припинення повноважень Президента України. Імпічмент Президента України.
6. Президент України як гарант державного суверенітету та територіальної цілісності України. Рада національної безпеки і оборони України.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення поняття: “Глава держави”.
2. Охарактеризуйте місце і роль Президента України в системі органів

- державної влади України.
3. Які є представницькі повноваження Президента України?
  4. Які функції здійснює Президент України у законодавчій діяльності Верховної Ради України?
  5. Повноваження Президента України щодо формування органів виконавчої влади.
  6. Як Ви розумієте конституційне положення: “Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України”?
  7. Які контрольні повноваження має Президент України?
  8. Яка процедура усунення з поста Президента України в порядку імпічменту?
  9. Конституційні гарантії діяльності Президента України.
  10. Яка структура Адміністрації Президента України?

Законодавство

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про Адміністрацію Президента України. Указ Президента України від 14 грудня 1996 р. // Комп'ютерна БД “Право”.
3. Про вибори Президента України. Закон України від 5 березня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 14. – Ст. 81.
4. Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР. Закон України від 5 липня 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 33. – Ст. 445.
5. Про затвердження Положення про Адміністрацію Президента України. Указ Президента України від 19 лютого 1997 р. // Комп'ютерна БД “Право”.
6. Про заходи щодо вдосконалення діяльності Адміністрації Президента України. Указ Президента України від 20 серпня 2002 р. // Офіційний вісник України. – 2002. – № 34. – Ст. 1565.
7. Про новий склад Ради національної безпеки і оборони України. Указ Президента України від 7 серпня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 32. – Ст. 1468.
8. Про Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим. Закон України від 2 березня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 21. – Ст. 158.
9. Про Президента Української РСР. Закон України від 5 липня 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 33. – Ст. 446.
10. Про Раду національної безпеки і оборони України. Закон України від 5 березня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 35. – Ст. 237.

Література

1. Гладун З.С., Федчишин М.Г. Основи конституційного права України: Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Астон, 2001. – С. 123-150.
2. Головатенко В. Окремі аспекти конституційно-правового статусу Президента України. // Право України. – 1999. – № 5. – С. 30-33.
3. Коментар до Конституції України. Друге видання. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1998. – С. 242-263.
4. Конституційне право України. Підручник / За ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2002. – С. 468-495.
5. Кравченко В.В. Конституційне право України. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – С. 286-306.
6. Кравченко В.В. Конституційне право України у визначеннях та схемах. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – С. 115-125.
7. Сахаров Н.А. Институт Президентства в современном мире.- М.,1994.
8. Фрицький О.Ф. Конституційне право України. Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – С. 357-377.
9. Цвік М., Процюк І. Про державно-правову природу влади Президента України в системі розподілу влад. // Вісник Академії правових наук України. – 1999. – № 1. – С. 51-60.

Тема 8. Кабінет Міністрів та інші органи виконавчої влади України

План практичного заняття

1. Поняття та загальна характеристика виконавчої влади в Україні.
2. Кабінет Міністрів України – Уряд України, його роль у системі органів виконавчої влади держави.
3. Повноваження Кабінету Міністрів України.
4. Поняття, види та правовий статус центральних органів виконавчої влади в Україні.
5. Місцеві органи виконавчої влади в Україні.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення поняття: “виконавча влада”.
2. Який порядок формування Кабінету Міністрів України?
3. Який склад Кабінету Міністрів України?
4. Охарактеризуйте нормативно-правові акти Уряду України.
5. Які види центральних органів виконавчої влади є в Україні?
6. Назвіть повноваження голови місцевої державної адміністрації.
7. Прокоментуйте конституційне положення: “Кабінет Міністрів України підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України”?
8. Яка роль державних секретарів у Кабінеті Міністрів та міністерствах України?
9. Охарактеризуйте систему органів виконавчої влади.
10. Як розподіляються повноваження між місцевими органами виконавчої

влади та органами місцевого самоврядування?

Законодавство

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні. Закон України від 26 січня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 13. – Ст. 110.
3. Про державну податкову службу в Україні. Закон України від 4 грудня 1990 р. у редакції Закону від 24 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 15. – Ст. 84.
4. Про місцеві державні адміністрації. Закон України від 9 квітня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20-21. – Ст. 190.
5. Про загальне положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади. Указ Президента України від 12 березня 1996 р. // Урядовий кур'єр. – 1996. – 28 березня. – № 58-59.
6. Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади. Указ Президента України від 15 грудня 1999 р. // Урядовий кур'єр. – 1999. – 17 грудня. – № 237.
7. Про примірне положення про державного секретаря міністерства. Указ Президента України від 14 липня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 29. – Ст. 1305.
8. Про систему центральних органів виконавчої влади. Указ Президента України від 15 грудня 1999 р. // Урядовий кур'єр. – 1999. – 17 грудня. – № 237.
9. Про склад Кабінету Міністрів України. Указ Президента України від 15 грудня 1999 р. // Урядовий кур'єр. – 1999. – 17 грудня. – № 237.
10. Про чергові заходи щодо дальшого здійснення адміністративної реформи в Україні. Указ Президента України від 29 травня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 22. – Ст. 985.
11. Про функціональні повноваження Прем'єр-міністра України, Першого віце-прем'єр-міністра України, віце-прем'єр-міністрів України. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 28. – Ст. 1246.

Література

1. Авер'янов В.Б. Органи виконавчої влади в Україні. – К.: Юрінком Інтер, 1997. – 188 с.
2. Гладун З. С., Федчишин М. Г. Основи конституційного права України. Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Астон, 2001. – С.151-174.
3. Кикоть П. Міністерство – центральний орган виконавчої влади України. // Право України. – 2000. – №1. – С.35-37, 43.
4. Коліушко І., Тимошук В. Про запровадження у сфері виконавчої

- влади посад державних політичних діячів. // Право України. – 2000. – № 2. – С. 10-13.
5. Коментар до Конституції України. Друге видання. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1998. – С. 264-281.
  6. Конституційне право України. Підручник / За ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2002. – С. 496-548.
  7. Кравченко В.В. Конституційне право України. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – С. 307-326.
  8. Кравченко В.В. Конституційне право України у визначеннях та схемах. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – С. 126-133.
  9. Пахомов І. Конституція України і виконавча влада // Право України. – 2002. – № 9. – С.38-40.
  10. Фрицький О.Ф. Конституційне право України. Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – С. 378-443.
  11. Шаповал В. Конституційний механізм державної влади в незалежній Україні: політико-правові проблеми організації виконавчої влади // Право України. – 1997. – № 1. – С. 30-34.

Тема 9. Судова влада в Україні

План практичного заняття

1. Конституційні засади судової влади в Україні.
2. Судова система України.
3. Конституційний Суд України.
4. Система судів загальної юрисдикції в Україні.
5. Конституційний статус Вищої ради юстиції.
6. Конституційно-правовий статус прокуратури України.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення поняття “судова влада”.
2. Яка мета судової реформи в Україні.
3. Схематично відобразіть судову систему України.
4. Назвіть конституційні засади здійснення правосуддя в Україні.
5. Місце та роль Верховного Суду України в системі судів загальної юрисдикції.
6. Який склад Верховного Суду України?
7. Участь народних засідателів та присяжних у здійсненні правосуддя в Україні?
8. Що таке суддівське самоврядування?
9. Як формується Конституційний Суд України?
10. Перехідні положення Конституції України щодо основних функцій прокуратури України

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про Апеляційний суд України, Касаційний суд України та Вищий адміністративний суд України. Указ Президента України від 1 жовтня 2002 р. // Офіційний вісник України. – 2002. – № 40. – Ст. 1856.
3. Про Вищу раду юстиції. Закон України від 15 січня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 25. – Ст. 146.
4. Про Державну судову адміністрацію України. Указ Президента України від 29 серпня 2002 р. // Офіційний вісник України. – 2002. – № 36. – Ст. 1674.
5. Про Конституційний Суд України. Закон України від 16 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 49. – Ст. 272.
6. Про прокуратуру. Закон України від 5 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53 – Ст. 793.
7. Про статус суддів. Закон України від 15 грудня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 8. – Ст. 56.
8. Про судоустрій України. Закон України від 7 лютого 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 27-28. – Ст. 180.

Література

1. Бойко В. Нова Конституція і судова влада // Право України. – 1997. – №1 – С. 16-18.
2. Бондаренко І. Судова система України та її реформування у сучасних умовах // Право України. – 2002. – № 8. – С. 37-41.
3. Василюк С. Теорія поділу влади і судова влада в Україні // Право України. – 2002. – № 5. – С. 8-11.
4. Гладун З.С., Федчишин М.Г. Основи конституційного права України: Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Астон, 2001. – С. 215-223.
5. Грошевий Ю.М., Марочкін І.Є. Органи судової влади в Україні – К., 1997. – 156 с.
6. Коментар до Конституції України. Друге видання. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1998. – С. 282-306; 355-367.
7. Конституційне право України. Підручник / За ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2002. – С. 549-589.
8. Кравченко В.В. Конституційне право України. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – С. 327-348.
9. Кравченко В.В. Конституційне право України у визначеннях та схемах. Навчальний посібник. – К: Атіка, 2002. – С. 134-146.
10. Лунь З. Правова охорона конституції: до питання про постановку проблеми // Право України. – 2002. – № 7. – С. 13-17.
11. Омеляненко Г. Нова Конституція і питання судової влади та судочинства // Право України. – 1996. – №10. – С.11-17.
12. Селіванов А. Теоретичні і практичні погляди на тлумачення

- Конституційним Судом України норм законодавства // Право України. – 1999. – № 10. – С. 37-40.
13. Скомороха В. Окремі питання поділу влади і юрисдикція Конституційного Суду України // Право України. – 1998. – № 5. – С. 8-17.
  14. Стефанюк В. Напрями реалізації положень Конституції судами // Право України. – 1997. – №1. – С. 50-52.
  15. Стефанюк В. Напрями реалізації положень Конституції судами // Право України. – 1997. – №1. – С. 50-52.
  16. Тесленко М. Взаємозв'язок права і політики в діяльності Конституційного Суду України // Право України. – 1999. – № 10. – С. 11-13.
  17. Тесленко М. Про місце Конституційного Суду України в системі вищих органів державної влади // Право України. – 1999. – № 12. – С. 33-35.
  18. Тодика Ю., Марцеляк О. Конституційний Суд України в механізмі забезпечення основних прав і свобод // Вісник Академії правових наук України. – 1997. – №11. – С.30-40.
  19. Фрицький О.Ф. Конституційне право України. Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – С. 444-484.

Тема 10. Конституційні основи державно-територіального устрою України

План практичного заняття

1. Поняття державно-територіального устрою України.
2. Адміністративно-територіальний поділ України.
3. Поняття та види автономії. Автономія територіальна і автономія національна як конституційно-правові категорії.
4. Конституційно-правовий статус Автономної Республіки Крим.
5. Особливості організації та функціонування органів законодавчої, виконавчої та судової влади, органів місцевого самоврядування на території Кримського півострова.

Контрольні запитання.

1. Дайте визначення поняття “адміністративно-територіальний поділ”.
2. Дайте визначення поняття “адміністративно-територіальний устрій”.
3. Дайте визначення поняття “адміністративно-територіальна одиниця”.
4. Що означає термін “автономія”?
5. Які основні напрями використання території України?
6. Який адміністративно-територіальний устрій міста Києва?
7. Дайте характеристику організаційно-правовій основі здійснення місцевого самоврядування та виконавчої влади в місті Києві.
8. Які існують гарантії забезпечення здійснення містом Києвом столичних функцій?

9. Назвіть принципи і гарантії Автономної Республіки Крим.
10. Які основні повноваження Автономної Республіки Крим передбачені чинним законодавством?

Законодавство

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про Автономну Республіку Крим. Закон України від 17 березня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 11. – Ст. 69.
3. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим. Закон України від 10 лютого 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 29. – Ст. 191.
4. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Закон України від 12 лютого 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 6-7. – Ст. 24.
5. Про відновлення Кримської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки. Закон Української РСР від 12 лютого 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 9 – Ст. 84.
6. Про державний кордон України. Закон України від 4 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 2. – Ст. 5.
7. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим. Закон України від 23 грудня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 5-6. – Ст. 43.
8. Про Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим. Закон України від 2 березня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 21. – Ст. 158.
9. Про відповідальність за діяльність, спрямовану на порушення територіальної цілісності України. Закон України. // Відомості Верховної Ради України 1991.-№51, ст.720.

Література

1. Гладун З.С., Федчишин М.Г. Основи конституційного права України: Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Астон, 2001. – С. 175-187.
2. Заєць І. Обласний поділ в Україні: етапи та тенденції. // Право України. – 1999.– № 9.– С. 110-115.
3. Коментар до Конституції України. Друге видання. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1998. – С. 307-323.
4. Конституційне право України. Підручник / За ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2002. – С. 603-621.
5. Кравченко В.В. Конституційне право України. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – С. 349-362.
6. Кравченко В.В. Конституційне право України у визначеннях та схемах. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – С. 147-150.

7. Шаповал В. Державний устрій України: політико-правовий аспект проблеми // Українське право. – 1996, №1. – С.7-16.
8. Копиленко О. Від Конституції України до Конституції Автономної Республіки Крим. // Право України. – 1999. – №3. – С. 9-14.
9. Фрицький О.Ф. Конституційне право України. Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – С. 485-512.

Тема 11. Місцеве самоврядування в Україні.

План практичного заняття

1. Поняття і зміст місцевого самоврядування.
2. Аналіз світового досвіду з діяльності органів місцевого самоврядування і його значення для України.
3. Основні засади організації та діяльності органів місцевого самоврядування в Україні.
4. Правові, організаційні і фінансові гарантії діяльності місцевого самоврядування в Україні.
5. Взаємодія місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в Україні.

Контрольні запитання

1. Які є основні теорії місцевого самоврядування?
2. Які є основні форми безпосереднього волевиявлення територіальних громад?
3. Правові акти органів місцевого самоврядування.
4. Що слід розуміти під поняттям “органи самоорганізації населення”?
5. Розкрити суть правової та організаційної автономії місцевого самоврядування.
6. Охарактеризуйте основні положення Європейської Хартії місцевого самоврядування.
7. У чому суть матеріально-фінансової автономії місцевого самоврядування?
8. Які є самоврядні повноваження місцевого самоврядування?
9. Як формуються органи місцевого самоврядування в Україні?
10. Які є виконавчі органи місцевого самоврядування?

Законодавство

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Європейська Хартія Місцевого Самоврядування. Прийнята 15 жовтня 1985 р. // Віче. – 1993 – № 6. – С. 33-39.
3. Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. Закон України від 14 січня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 3-4. – Ст. 15.

4. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21 травня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
5. Про органи самоорганізації населення. Закон України від 11 липня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 32. – Ст. 1449.
6. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування. Закон України від 15 липня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 38. – Ст. 249.
7. Про службу в органах місцевого самоврядування. Закон України від 7 червня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 33. – Ст. 175.
8. Про статус депутатів місцевих рад. Закон України від 11 липня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 40. – Ст. 290.

Література

1. Батанов О. Концептуальні засади співвідношення функцій територіальних громад з функціями місцевих органів державної виконавчої влади. // Право України. – 1999. – № 5. – С. 25-30.
2. Гладун З.С., Федчишин М.Г. Основи конституційного права України: Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Астон, 2001. – С. 188-205.
3. Кампо В. Місцеве самоврядування в Україні. – К.: Атіка, 1997. – 120 с.
4. Коментар до Конституції України. Друге видання. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1998. – С. 324-354.
5. Конституційне право України. Підручник / За ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2002. – С. 622-668.
6. Кравченко В.В. Конституційне право України. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – С. 363-428.
7. Кравченко В.В. Конституційне право України у визначеннях та схемах. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – С. 151-157.
8. Куйбіда В., Чушенко В. Поняття місцевого самоврядування в Україні // Право України. – 1998. – № 5. – С. 17-21.
9. Полешко А. Депутатська недоторканність: український і європейський досвід // Право України. – 1999. – № 4. – С. 109-111.
10. Прокопа І. Сільські поселення в системі місцевого самоврядування. // Право України. – 1998. – №7. – С. 12-14.
11. Фрицький О.Ф. Конституційне право України. Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – С. 513-532.
12. Хоменець Р. Щодо визначення поняття місцевого самоврядування // Право України. – 2002. – № 4. – С. 29-31.
13. Шаповал В. Сутнісні характеристики місцевого самоврядування // Право України. – 2002. – № 3. – С. 48-54.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ З КУРСУ “КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ”

1. Конституційне право – галузь національного права України.
2. Предмет конституційного права.
3. Система конституційного права України як галузі права.
4. Поняття і загальна характеристика конституційно-правового інституту.
5. Поняття і загальна характеристика конституційно-правової норми.
6. Класифікація норм конституційного права.
7. Поняття, зміст і види джерел конституційного права України.
8. Конституційний процес в Україні після відновлення державної незалежності в 1991 році.
9. Сутність і значення Декларації про державний суверенітет України та Акту проголошення незалежності України як джерел конституційного права України.
10. Закон – джерело конституційного права.
11. Поняття і види конституційно-правових відносин.
12. Суб’єкти конституційно-правових відносин.
13. Об’єкти конституційно-правових відносин.
14. Поняття і предмет науки конституційного права України.
15. Завдання науки конституційного права України.
16. Юридична відповідальність в конституційному праві.
17. Роль і значення конституційного права в правовій системі України.
18. Поняття і теоретичні основи конституції.
19. Фактична та юридична конституції.
20. Поняття і основні властивості Конституції України.
21. Конституціоналізм як загальна теорія конституції.
22. Етапи становлення Конституції України.
23. Форма і структура Конституції України.
24. Функції Конституції України.
25. Порядок, форми і методи реалізації Конституції України.
26. Прикінцеві та перехідні положення Конституції України.
27. Правова охорона Конституції України.
28. Підготовка та прийняття Конституції України 1996 року.
29. Поняття та суть конституційного ладу України.
30. Ознаки конституційного ладу України.
31. Соціальна структура суспільства.
32. Гарантії конституційного ладу України.
33. Загальна характеристика державного ладу України.
34. Поняття, суть і основні принципи суспільного ладу.
35. правонаступництво України при розпаді колишньої держави СРСР.
36. Адміністративно-територіальний поділ України.
37. Система та загальна характеристика інституту державних символів України.
38. Державна мова, національна грошова одиниця, офіційна назва держави,

- як атрибути державності України.
39. Столиця України: особливості політико-правового статусу.
  40. Форма Української держави за Конституцією України.
  41. Економічна система України.
  42. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні.
  43. Поняття і види основних прав людини і громадянина в Україні.
  44. Поняття і види основних свобод людини і громадянина в Україні.
  45. Поняття і види обов'язків людини і громадянина в Україні.
  46. Механізм реалізації прав та свобод людини і громадянина.
  47. Громадянство України: поняття, суть і основні принципи.
  48. Порядок і підстави набуття громадянства України.
  49. Припинення громадянства України.
  50. Органи, які вирішують питання, пов'язані з громадянством України та їх компетенція.
  51. Поняття та види природних прав та свобод людини.
  52. Конституційно-правове закріплення права людини на життя.
  53. Особисті права і свободи людини і громадянина, закріплені в Конституції України та гарантії їх реалізації.
  54. Політичні права і свободи людини і громадянина, закріплені в Конституції України та гарантії їх реалізації.
  55. Соціально-культурні права і свободи людини і громадянина, закріплені в Конституції України та гарантії їх реалізації
  56. Політичні партії у соціальній структурі українського суспільства.
  57. Громадські організації як форма реалізації громадянами конституційного права на об'єднання.
  58. Конституційне право громадян України брати участь в управлінні державними справами.
  59. Основні економічні права і свободи людини і громадянина, закріплені в Конституції України та гарантії їх реалізації.
  60. Загальна характеристика конституційних обов'язків людини і громадянина.
  61. Політичні партії, громадські організації, профспілки, релігійні громади і церква, засоби масової інформації в конституційній системі України.
  62. Поняття та характерні риси народовладдя в Україні.
  63. Характеристика основних форм безпосередньої демократії.
  64. Вибори як форма безпосереднього волевиявлення народу.
  65. Характеристика основних принципів виборів.
  66. Поняття та види виборів і виборчих систем.
  67. Характеристика виборчого процесу і його стадій.
  68. Юридична відповідальність за порушення виборчого законодавства України.
  69. Поняття референдуму, їх види.
  70. Принципи і порядок проведення референдумів.
  71. Відповідальність за порушення порядку проведення референдуму.
  72. Поняття державної влади як інституту конституційного права.

73. Конституційні засади організації і здійснення державної влади в Україні.
74. Система і види органів державної влади.
75. Поняття парламентаризму.
76. Функції та повноваження парламентів.
77. Верховна Рада України – парламент держави, єдиний орган законодавчої влади України.
78. Структура Верховної Ради України, її конституційний склад.
79. Порядок утворення керівних органів Верховної Ради України.
80. Функції та повноваження Верховної Ради України.
81. Основні форми діяльності Верховної Ради України.
82. Характеристика законодавчого процесу у Верховній Раді України.
83. Право законодавчої ініціативи у Парламенті України.
84. Порядок прийняття законів, подолання вето.
85. Порядок вступу законів у силу.
86. Статус народного депутата України.
87. Форми і методи діяльності народного депутата України.
88. Повноваження народного депутата України.
89. Основні гарантії депутатської діяльності.
90. Юридична відповідальність народного депутата України за порушення вимог чинного законодавства.
91. Загальна характеристика інституту Президента.
92. Становлення інституту Президента в Україні.
93. Порядок обрання Президента України.
94. Функції і повноваження Президента.
95. Підстави і порядок дострокового припинення повноважень Президента України.
96. Поняття виконавчої влади в Україні.
97. Характеристика системи органів виконавчої влади в Україні.
98. Кабінет Міністрів України – вищий орган у системі органів виконавчої влади.
99. Склад Кабінету Міністрів України.
100. Порядок формування Кабінету Міністрів України.
101. Підзвітність, підконтрольність, підпорядкованість Кабінету Міністрів України.
102. Основні функції і повноваження Кабінету Міністрів України.
103. Міністерства як центральні органи виконавчої влади.
104. Інші центральні органи виконавчої влади України.
105. Місцеві державні адміністрації як органи виконавчої влади в областях, районах, містах Києві і Севастополі.
106. Характеристика актів органів виконавчої влади.
107. Поняття місцевого самоврядування.
108. Характеристика системи місцевого самоврядування.
109. Органи та посадові особи місцевого самоврядування.
110. Організаційно-правові засади (основи) місцевого самоврядування.
111. Матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування.

112. Гарантії діяльності місцевого самоврядування.
113. Конституційний Суд України – єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні.
114. Порядок формування Конституційного Суду України, його склад.
115. Функції та повноваження Конституційного Суду України.
116. Акти Конституційного Суду України та їх характеристика.
117. Характеристика органів правосуддя в Україні.
118. Система судів загальної юрисдикції.
119. Функції і повноваження судів загальної юрисдикції.
120. Характеристика основних засад судочинства в Україні.
121. Вища рада юстиції України, порядок її формування, склад, основні функції і повноваження.
122. Характеристика правового статусу прокуратури України.
123. Система і структура прокуратури України.
124. Функції і повноваження прокуратури України.
125. Поняття територіального устрою України.
126. Система адміністративно-територіального устрою України.
127. Автономна Республіка Крим – територіальна автономія у складі України.
128. Характеристика основ конституційного статусу Автономної Республіки Крим.
129. Роль і правовий статус Ради національної безпеки і оборони України.
130. Внесення змін до Конституції України.
131. Перехідні положення Конституції України.